

Minnesanteckningar Partsgemensamt forum 25 april

Tema: Ökat deltagande i demokratin

Principer: Mångfald och dialog

Innehållsförteckning

Inledning av presidiet	1
Karin Svanborg Sjövall, statssekreterare hos kulturminister Parisa Liljestrand.....	2
Introduktion till diskussionspasset om mångfald i det demokratiska deltagandet	2
Gruppdiskussioner om mångfald i det demokratiska deltagandet	2
<i>Vilka hinder finns idag för att civilsamhället ska kunna uppnå en mångfald inom sina organisationer?</i>	<i>3</i>
<i>Vad är parternas olika roller i att bidra till en mångfald i det demokratiska deltagandet?</i>	<i>4</i>
Introduktion till diskussionspass om en god dialog.....	6
Gruppdiskussioner om kvalitet i det demokratiska deltagandet	6
<i>Vad utmärker en bra dialog?</i>	<i>6</i>
<i>Vad är därmed parternas olika roller i att säkerställa att deltagandet i demokratin sker på ett kvalitativt sätt?</i>	<i>8</i>
Avslutning från presidiet	10
Nästa möte	10

Inledning av presidiet

2023 års presidium, ordförande Bojan Brstina och vice ordförande Eva Stengård, presenterade sig och inledde dagen.

Minnesanteckningar och utvärdering skickades ut med kallelsen till dagens möte. Brstina påpekade att det var hög svarsfrekvens på utvärderingen och att det är väldigt värdefullt att deltagarna fortsätter att svara på dessa för att forumet ska kunna utvecklas så bra som möjligt.

Stengård belyste att återkoppling inom Regeringskansliet sker både till politisk ledning och till den interdepartementala arbetsgruppen.

Stengård nämnde även händelser som skett inom civilsamhällesområdet. Dels har rikskommissionen skrivit en granskningsrapport om bidrag till civilsamhället, dels har regeringen i [vårändringsbudgeten](#) lämnat förslag kring bidrag till civilsamhället för arbete med socialt utsatta. Det har även fattats beslut om tilläggsdirektiv när det gäller [penningtvättsutredningen](#) som har påverkan på civilsamhället.

Karin Svanborg Sjövall, statssekreterare hos kulturminister Parisa Liljestrand

Statssekreteraren reflekterade kring frågor som ligger i skärningspunkten mellan civilsamhälle och demokrati. Demokratien behöver medborgare som engagerar sig i samhällets angelägenheter. Samtidigt har civilsamhället med sin mångfald en unik roll när det gäller att fånga upp och kanalisera människors engagemang. På så sätt är civilsamhället en grund för demokratin och civilsamhället ett eget demokratiskt mikrokosmos med gemensamma mål och regler för hur man också styr sig själv.

För enskilda organisationer finns inga krav på att vara representativa för befolkningen i sin helhet. Många aktörer representerar ett enskilt intresse eller en särskild grupp, men civilsamhället i stort bör avspegla samhällets heterogenitet i sin helhet. Som enskild organisation finns det dock mycket att tjäna på att se kritiskt på egna eventuella hinder för människor att engagera sig. Civilsamhället utgör en viktig arena för integration där en viktig aspekt är att öka kunskapen och förståelsen för den svenska demokratiska modellen och stärka människors möjlighet att delta i demokratiska processer. En styrka i civilsamhället är att det drivs av lust vilket är ett effektivt medel för lärande och möten.

En levande demokrati förutsätter att det är attraktivt att engagera sig och att det finns en mångfald av sätt att göra det på. De senaste åren har det dock kommit allt fler rapporter från civilsamhället som visar på att utrymmet för det demokratiska samtalet har krympt. Därför är det viktigt att slå vakt om det öppna demokratiska samtalet, vilket också är en prioriterad fråga för kulturministern. Inga åsikter och perspektiv i samhällsdebatten som inte är direkt olagliga ska hindras eller hotas av hat och våld. I dessa utmaningar finns gemensamma ansvar. Politiken ska utifrån sina medel ingripa mot hot från den enskilda och den enskilde bör använda sin yttrandefrihet med omdöme.

Slutligen konstaterade statssekreteraren att det viktigt att vi erkänner och hanterar konkreta problem, men att det är lika viktigt att visa tillit till och stolthet över att leva i ett av världens mest demokratiska samhällen.

Introduktion till diskussionspasset om mångfald i det demokratiska deltagandet

Planeringsgruppen bestod av Anna Lindgren (Scouterna), Camilla Bergvall (Djurens Rätt), Eleonore Kerkhoven-Holmberg (Hela Människan), Emmeli Wulfstrand (Verdandi), Hampus Lindqvist (Socialdepartementet), Isabella Olsson (Läkarmissionen), Marie Ericsson (Socialdepartementet) och Verence Bengtsson (Malmö Ideella/Malmöandan).

Planeringsgruppen presenterade och lyfte fram insikter från forskningsöversikten "[Det svenska civilsamhället – en introduktion](#)", som sammanställts av Ideell arena och som bland annat innehåller forskning om medborgerligt engagemang.

Gruppdiskussioner om mångfald i det demokratiska deltagandet

Deltagarna delades upp i mindre grupper för att diskutera det första blocket av frågor:

Vilka hinder finns idag för att civilsamhället ska kunna uppnå en mångfald inom sina organisationer?

Logiskt med separatism

Många civilsamhällesorganisationer samlas kring ett särskilt särintresse, sakfråga eller som representant för en särskild grupp i samhället, vilket gör att det finns en logik i att mångfalden är begränsad inom organisationerna. Det viktiga är att det finns en mångfald inom civilsamhället som helhet och att förutsättningarna för de som vill engagera sig i de enskilda organisationerna är goda.

Individens förutsättningar

Det kan finnas både fysiska, sociala och kulturella hinder för engagemang och det är viktigt att ha intersektionella perspektiv. En annan utmaning för mångfalden i civilsamhället relaterar till avsaknad av kunskap om och erfarenhet av det svenska systemet och föreningsmodellen vilket försvårar möjligheten att engagera sig och driva en förening.

Ekonomiska aspekter som medlemsavgifter, resekostnader och utrustning som kan behövas för ett aktivt föreningsmedlemskap skapar exkluderande mekanismer. Det gäller inte minst bland unga. Även sociala barriärer kan bidra, där individer begränsas av sina befintliga nätverk eller brist på nätverk. En annan förutsättning för engagemang kan vara disponibel tid, där den äldre målgruppen har mer resurser rent tidsmässigt än andra målgrupper.

En grupp diskuterade kraven på hur engagemanget ska se ut i det traditionella föreningslivet, och att detta kan vara en exkluderande mekanism. Ibland uppfattas även nya sätt för engagemang som ett hot.

Platsens betydelse kan medföra skillnader i möjligheten att engagera sig och i detta krävs ett större platsbaserat fokus för att rikta rätt insatser utifrån den givna platsen. En grupp nämnde också att det finns vita fläckar där civilsamhället inte är representerat i lika hög grad, där socioekonomiskt utsatta områden är ett exempel. Där behöver dock ett samtal ske om vems ansvar det är att hitta och engagera dessa. I det arbetet kan lokala myndigheter bistå genom att lotsa individer vidare till det befintliga föreningslivet.

I relation till mångfald i samhällsdebatten talade en grupp om en polarisering som resulterar i tystnadskultur och en minskad mångfald av åsikter. I de fall där det finns tydliga maktstrukturer med ett fåtal röster kan de med avvikande perspektiv ha svårt att komma till tals. För att motverka polarisering och främja dialog på djupet där alla perspektiv tas in och möts har SKR ett verktyg för medborgardialog som kan användas i komplexa frågor.

Civilsamhällets förutsättningar

Det konstaterades att det finns en vithetsnorm och en akademikernorm inom civilsamhället. Människor är av naturen fördomsfulla och har en tendens att gilla sådant som liknar dem. Men det krävs väldigt lite psykologiskt för att se bortom det, och där finns det enorm potential i civilsamhället.

Ett hinder för engagemang kan vara formerna för civilsamhället, och att dessa inte går ihop med ett alltmer individualistiskt samhälle. Människor önskar kortare och mer specifika engagemang. Kan det finnas nya former som fångar upp engagemanget utanför de traditionella förenings- och folkbildningsformerna som ändå är organiserat och ordnat?

Kraven på administration är ett hinder vilket med åren tar mer och mer tid. Det är en utmaning för ideellt engagerade och tar bort det lustfyllda. Deltagarna diskuterade dels hur det går att förflytta den administrativa bördan från individen till organisationen, och dels att det behövs balans gällande kontrollmekanismer för att de ska vara effektiva och relevanta.

Mångfaldsarbete inom civilsamhället

Det är tyvärr vanligt med bekvämlig homogenitet i styrelser och beslutande rum som leder till maktkoncentration för en viss grupp. Men det konstaterades även att det finns ett intresse för förändring och att det pågår intensiva samtal. Där påtalades en brist i mätmetoder och att man ofta fastnar vid att räkna huvuden och ren representation, men att det bara en del av mångfaldsarbetet. Till exempel diskuterades jämlikhetsdata och vilka risker och fallgropar det kan innebära. Å andra sidan mäts jämlikheten annars på känslan av inkludering bland de närvarande och då tas inte de icke-inkluderades känslor in i beräkningen. Därför bör mångfaldsarbetet starta i att undersöka vilka grupper som inte känner sig inkluderade.

Grupperna diskuterade även vilka grunder som bör tas hänsyn till när mångfald diskuteras. Upplevelsen var att det ofta utgår från diskrimineringsgrunderna men att det inte ger en heltäckande bild, och att det dessutom finns en låg medvetenhet om diskrimineringsgrunderna.

Många gånger är hinder för mångfald omedvetna och sitter i väggarna, och en lösning som lyftes var att se över interna jargonger, hierarkier eller insatser så att de inte är exkluderande utan anpassade efter personer man vill rekrytera eller möta. Det konstaterades även att mångfaldsarbetet måste utgå från och anpassas efter organisationens specifika verksamhet för att ge bäst resultat, men också att mångfaldsarbetet inte ska ses som ett särintresse utan att det ska vara en naturlig del av den ordinarie verksamheten.

Vad är parternas olika roller i att bidra till en mångfald i det demokratiska deltagandet?

- Vad kan civilsamhället göra?

För att bidra till en mångfald i det demokratiska deltagandet kan civilsamhället påvisa att dess arbete är viktigt och synliggöra värdet som civilsamhället bidrar med.

För att tillgängliggöra engagemanget och deltagandet kan civilsamhället möjliggöra lägre eller inga avgifter för deltagande genom att utöka samarbetet med näringslivet, men också genom att stötta individer med kunskap för att bilda föreningar.

För att öka den interna mångfalden kan civilsamhället dels tillgängliggöra verksamhet genom olika anpassningar och dels göra en intern mångfaldsöversyn i styrelser och bestämmande rum, och i det ha en tydlig självvranssakan. Utöver att säkerställa representation i styrelser kan de också fokusera på att skapa förutsättningar och sänka trösklar för engagemang i organisationen.

Generellt sett kan civilsamhällesorganisationer bli bättre på att stötta varandra och dela med sig av kunskap om mångfaldsarbete.

- Vad kan regeringen göra?

För att främja individens förutsättningar att engagera sig kan regeringen stötta mötesplatser för engagemang med låga trösklar genom att främja kostnadsfria aktiviteter och subventionera exempelvis medlemsavgifter i bland annat utsatta områden. Regeringen kan även skapa förutsättningar för individer som förvärvsarbetar och andra grupper som upplever hinder i sitt engagemang genom utjämningspolitik, jämlikhetsarbete inom andra politikområden och genom att verka för att minska den administrativa bördan på engagerade. Regeringen kan även se över regleringar för civilsamhället utifrån möjligheterna att främja en mångfald inom organisationen och för individer att engagera sig med olika förutsättningar och i olika engagemangsformer.

För att öka delaktigheten i bostadsområden där färre engagerar sig kan regeringen stärka kunskapen kring vilka grupper som inte deltar i civilsamhället och vilka former för engagemang som skulle kunna främja engagemang.

När det gäller civilsamhällets möjligheter att verka kan regeringen underlätta genom att öka tilliten till civilsamhället och minska omotiverade krav målkraven på organisationerna. De kan också effektivisera kontrollmekanismerna.

För att öka kunskaps- och erfarenhets spridning inom civilsamhället kan regeringen initiera ny samverkan mellan civilsamhällets parter och koppla samman organisationer med varandra.

För att öka det demokratiska deltagandet på fler nivåer kan regeringen även verka för att involvera civilsamhället i alla demokratiska processer i EU-sammanhang.

- Vad kan parterna göra tillsammans?

Parterna kan tillsammans sänka trösklarna för demokratiskt deltagande genom att verka för att skapa trygga rum och mötesplatser, utforska nya organisationsformer för att omhänderta engagemangsvilja som inte går att tillvarata i traditionella organisationsformer och driva gemensamma systemförändringar.

Parterna kan fortsätta att lära och driva kunskapsutveckling om förändringsarbete genom forskning och effektmätning.

Parterna kan fortsätta föra dialog genom exempelvis PGF och andra former, och arbeta tillsammans tydligare på EU-nivå.

Alla gemensamma åtaganden kräver tillit.

Introduktion till diskussionspass om en god dialog

En deltagare från planeringsgruppen lyfte utifrån egna exempel och med hjälp av en dialogstruktur från Socialstyrelsen aspekter som bidrar till en god dialog. En framgångsfaktor var deltagarnas inflytande över dialogens struktur. En annan var kontinuerliga utvärderingar för en ständig utveckling av forumet.

En annan deltagare tog upp vikten av att omhänderta resultaten av dialog på rätt sätt. I de fall detta inte sker riskerar människor förlora tilltro till demokratiska processer, vilket kan leda till att demokratin skadas. Det ökar i sin tur risken för att individer vänder sig till radikaliserade grupper som arbetar med icke-demokratiska metoder.

Gruppdiskussioner om kvalitet i det demokratiska deltagandet

Deltagarna delades upp i mindre grupper för att diskutera det andra blocket av frågor:

Vad utmärker en bra dialog?

Goda exempel och kunskapsutjämning

Deltagarna lyfte föredömliga metodmaterial, så som den [europeiska Koden](#) och [MUCF:s samverkansmodell](#). Dessa är en bra grund för att skapa tydlighet i vilken dialog som avses. Även PGF togs upp som ett gott exempel på en dialog och att modellen bör spridas till fler sammanhang.

En grupp diskuterade också vikten av att lära sig de begrepp som används, där metodmaterialen kan vara en vägledning. Det är viktigt både för civilsamhället, så att rätt

förväntningar sätts, och för myndigheter, för att kunskapen om vikten av att involvera civilsamhället ska kunna öka.

Olika beroende på nivå

Det behövs också en förståelse för hur dialoger kan se olika ut beroende på beslutsfattande nivå, som exempelvis mellan civilsamhälle och stat, region eller kommun. En deltagare påtalade också bristerna i samverkansstrukturer på EU-nivå och behovet av att upprätta ett svenskt EESK (Europeiska ekonomiska och sociala kommittén), likt många andra länder har gjort.

Hitta gemensam grund

När två parter hittar en gemensam grund att stå på blir dialogen ofta väldigt bra. Det finns en bild av att civilsamhällesparten och den offentliga parten förväntas vara motståndare, men ofta står de till stor del på samma sida. Det är viktigt att låta möten utgå ifrån de gemensamma målen för att styra dem till konstruktiva dialoger.

Erkänna maktobalanser

Det är viktigt med jämlik dialog och därför är det viktigt att parera maktobalanser. En grupp menade att första steget är att identifiera och erkänna obalansen för att sen utjämna makten i den mån det går, exempelvis via tillgängligt språk och information. En vanligt förekommande risk som kan minska möjligheten att få till en bra dialog är att en av parterna står i beroendeställning till den andra. Samtidigt är detta ibland en förutsättning för att en dialog överhuvudtaget ska äga rum.

Tydliggöra mandat

Det är av vikt att förstå sitt eget och dialogpartners mandat. Civilsamhällesparten i PGF behöver exempelvis inför mötet vara välinformerade för att kunna företräda sin organisation medan den offentliga parten behöver hitta vägar för att förankra informationen som kommer ur dialogen internt.

Genuina avsikter och tydlighet

En bra dialog förutsätter även att den tas på allvar och inte enbart konstrueras som en pappersprodukt som inte har något bakomliggande syfte. Det är viktigt att kommunikationen kring dialogen är tydlig, så att alla förstår syftet bakom processen, hur processen kommer att se ut och att det finns en tydlighet kring avsikt och intressen. Det är också viktigt att den offentliga parten återkopplar kring dialogens resultat. Det är dock viktigt att ha rimliga förväntningar eftersom dialog och inflytande ofta är långsiktiga processer där resultat kan ta tid.

Respekt och ömsesidighet lyftes på olika sätt som något grundläggande för en god dialog. Detta innebär att lyssna in varandra med avsikt att vilja förstå, och att respektera varandras kunskap och erfarenhet.

Mångfald och transparens

Frågan om vem som blir inbjuden till dialog kom upp, och vikten av att rätt aktörer och representanter är på plats. Det finns en risk för snedvridning kring vem eller vilka aktörer som bjuds in. I en bra dialog är det viktigt med pluralism och att en mångfald av perspektiv lyfts fram.

I relation till vem man har dialog med konstaterade några deltagare att man bör arbeta för att bjuda in brett och bygga broar i dialogen. Där gäller det att finna en mångfald av perspektiv bland organisationerna som bjuds in, genom att tänka bredare än sin vanliga krets. Därför skulle även andra sektorer, så som akademien, kunna bjudas in i högre grad.

I relation till att möjliggöra en mångfald av organisationer i dialogen nämndes även tillgänglighet. Det gäller dels att sänka trösklarna för att kunna delta och dels att erbjuda finansieringsmöjligheter för att främja dialog och samverkan mellan det offentliga och civilsamhället. Detta för att främja lika förutsättningar att delta.

En grupp pratade om svårigheter med att institutionalisera en bra dialog, då många av de samtal som faktiskt sätter prägel uppstår spontant.

Relationsskapande

Det finns andra aspekter utöver den formella dialogen som är värdefull. Den sociala aspekten bör till exempel inte underskattas. Fika, mingel eller festligheter i efterhand skapar relationer och kan knyta band mellan parterna.

Hinder för en bra dialog

Oberoendet lyftes i relation till att organisationer som tar emot offentligt medel i olika grad upplever sig påverkas och anpassar verksamheten efter eller avstår från att ge kritik av rädsla för att förlora medel.

Regeringen är skyldig att i den omfattning som behövs inhämta upplysningar och yttranden av civilsamhället, men deltagare menar att det inte alltid ser ut så. Deltagarna påpekade att dialog mellan parterna kan vara en förebyggande åtgärd, och exemplifierar med politiska utspel som skapat oro i civilsamhället, exempelvis om mänskliga rättigheter.

Vad är därmed parternas olika roller i att säkerställa att deltagandet i demokratin sker på ett kvalitativt sätt?

- Vad kan civilsamhället göra?

Civilsamhället kan bli bättre på att samordna sig inför dialog och tillsammans ställa tydliggörande frågor om syftet med dialogen är otydlig. Civilsamhället kan även initiera former för själva mötet när det upplevs ha brister. I detta kan även den europeiska koden lyftas tydligare för att det offentliga ska praktisera den i relevanta sammanhang.

Civilsamhället kan på ett än tydligare sätt stötta de folkvalda politikerna och den inomparlamentariska strukturen genom att bidra med mer kunskap och visa sig tillgängliga för dialoger. Där gäller att inte nöja sig med att påtala missförhållanden utan också bidra med utarbetade förslag. Civilsamhället kan också stödja det inomparlamentariska arbetet genom att skapa tydligare länkar till partierna och ifrågasätta beröringsskräcken med politiska partier.

För att säkerställa ett demokratiskt deltagande av kvalité kan civilsamhället fortsätta att vara en demokratiskola för att utbilda medlemmar, barn och unga om mod, makt och verktyg att påverka. I relation till representativiteten i dialogen kan civilsamhället verka för att skapa goda förutsättningar för ideella att delta i organisationen.

- Vad kan regeringen göra?

Regeringen kan tydligare flagga inför att viktiga beslut ska tas så att civilsamhället kan visa sig tillgängliga. Regeringen kan även verka för att bjuda in civilsamhället i högre grad i relation till att inhämta synpunkter kring ny lagstiftning. Vidare kan regeringen verka för att det blir konkreta utfall av civilsamhället inspel.

Regeringen kan verka för att utveckla samverkansformerna på EU-nivå, och till att börja med som en symbolisk handling bjuda in civilsamhället till EU-dagen.

Regeringen kan även verka för att fortsatt utbilda de olika departementen i Europeiska koden, om hur civilsamhället kan involveras i beslutsprocesser.

För att motverka maktobalans i dialogen kan regeringen visa tydlighet och transparens kring processen och syftet i sin inbjudan till civilsamhället, för att organisationerna ska kunna komma förberedda och väl informerade.

För att tillgängliggöra mötet kan regeringen verka för att civilsamhället har goda förutsättningar att delta. Det gäller till exempel omgärdande kostnader och mötestider.

I urvalet av aktörer i dialogen kan regeringen verka för en transparent process, och löpande hålla sig uppdaterade om civilsamhällets olika aktörer. Detta för att skapa en bra överblick och säkerställa pluralism i mötena.

- Vad kan parterna göra tillsammans?

För att säkerställa en god dialog både i genomförande och resultat kan parterna tillsammans vara aktivt samskapande och utvärdera effektivitet och form för möten. Gemensamt kan man också utvärdera utfallet av mötet. Ledde det till mer än ett bra samtal?

Parterna kan tillsammans hitta nya former för dialog och samtidigt förvalta de befintliga. PGF lyfts som en bra förebild i dialogsammanhang, som kan användas som inspiration i andra forum. Parterna kan även fortsätta driva projekt eller kampanjer tillsammans så som Demokrati 100 år.

För att säkerställa deltagande i både dialoger och i den offentliga debatten kan parterna tillsammans arbeta för att motverka hot och hat på nätet och ett minskat utrymme för civilsamhället att verka på. I det arbetet kan parterna använda metoder för att bemöta felaktiga fakta. Här kan parterna också ta plats i den offentliga debatten och föregå med gott exempel utifrån principer om en god dialog.

Avslutning från presidiet

Presidiet avslutade dagens PGF med att påminna om vikten av att deltagarna återkopplar och förankrar dagens dialog i sina respektive organisationer. Deltagarna uppmanades även att svara på den enkät som skickas ut efter mötet, som kommer att bidra till utvecklingen av forumet framöver.

Nästa möte

Utvecklingsgruppen i PGF informerade om nästkommande möte som kommer att vara ett digitalt extra konstituerande möte. Det främsta underlaget till detta möte kommer att vara förslag på nya arbetsordning för PGF. En del av dagens möte har utgått från de ändringsförslag som utvecklingsgruppen har lagt, så som NOD:s ansvar för förberedelsematerialet. Eftersom utvecklingsgruppen kommer att utvärdera dagens möte blir utvärderingen från dagens möte särskilt relevant.

Mötet sker 23 maj från 13.00 till cirka 16.00. Kallelse med underlag skickas ut två veckor innan.